

Een lering van de Loonse schepenen in Lummen over het keurrecht in hun heerlijkheid, 1581

Rombout Nijssen

In het vorige nummer van dit tijdschrift werd het keurrecht van de heren van Vogelsanck besproken: het recht van de heer om bij het overlijden van een keurplichtige persoon het beste dier uit diens stal op te eisen of om genoeg te nemen met de betaling van een bedrag dat in verhouding stond tot de waarde van dat dier.

Bij het doornemen van de oorkonden van de Loonse schepenen van Lummen¹ troffen wij een oorkonde van 15 juni 1581 aan, waarin de schepenen enkele aspecten van het keurrecht zoals dat in de heerlijkheid Lummen gold, toelichtten. De schepenen deden dat op verzoek van *meester* Jan van Beec, die in deze optrad als gemachtigde van Frans Loijens. Jan van Beec had de schepenen verzocht hem een *certificatie* af te leveren *aengaende den cueren oft mortemijenen* die de heer toekwamen *nae doet van man ende vrouwe*, en meer bepaald *al hoe ende in wat manieren die selve hier binnen den lande van Lumpmen betaelt ende opgeheft werden*. Hij had de schepenen gevraagd daarvoor hun registers en alle andere bescheiden te onderzoeken, alsook hun eigen *conde ende memorien*.

De schepenen gingen volgens eigen zeggen graag op dat verzoek in, te meer daar zij daarvoor hun *behoerlijcken salaris* mochten aanrekenen. In het schepenbankarchief vonden zij twee teksten die konden helpen de vraag van Loijens en van Beec te beantwoorden. In de eerste plaats was er een *cleernisse* of verduidelijking van het keurrecht door de schepenen van Lummen van 13 januari 1519. Die dag maakten zij op het jaargeding² op verzoek van de weduwe van Matheus Hueveners bekend dat de keur betaald moest worden uit de roerende goederen van de erflater. De weduwe had na het overlijden van haar echtgenoot *allen die gereede gueden* – de roerende bezittingen dus – behouden, terwijl de kinderen van haar overleden echtgenoot *in die erflicheijt gericht* waren. Zij hadden de onroerende goederen van hun vader geërfd, waaronder het keurgoed waarvoor een keur betaald moest worden. Nu was de weduwe van oordeel dat de kinderen de keur moesten betalen, vermits zij het keurgoed hadden geërfd. De kinderen van hun kant waren van oordeel dat de weduwe die de roerende bezittingen van hun vader had gekregen, de keur moest betalen, aangezien de keur volgens de *costuijme vanden Lande van Lumpmen* uit het roerend bezit van de erflater betaald moest worden. De schepenen gingen in 1519 niet over één nacht ijs. Na raadpleging van *honnen alders*, ouderlingen met kennis van het recht, *cleerden* zij dat

keuren *vander gereeder haven*, van de opbrengst van de roerende bezittingen dus, geheven werden *ende dat zij noijt die contrarie gesien oft gehoert en hadden*. Het is inderdaad zo dat de heer bij het overlijden van een keurplichtige recht had op het beste dier uit zijn stal of op een ander bezit dat hij had nagelaten. De keur was formeel gezien geen belasting op de erfgenamen, maar op het roerend bezit van de erfflater.

Voorts vonden de schepenen in 1581 een getuigenis van hun voorgangers uit 1523, die op 4 juli van dat jaar verklaarden dat de heer van Lummen bij het overlijden van een keurplichtige, *man oft wijf*, recht had op één keur, ook indien de overledene meer dan één keurgoed bezat. *Daer heeft den heer van Lumpmen altijt met te vreden geweest*, zo wisten zij. Bovendien, zo stelden de schepenen in 1523, moest er voor de vererving van goederen die van een leenhof of van een laathof afhingen, in Lummen geen keur betaald worden.

Tot slot voegden de schepenen na overleg met hun voorgangers nog een viertal verduidelijkingen van het keurrecht toe zoals dat bij hun weten door hun schepenbank steeds *voer recht geobserveert is geweest ende noch bij ons daegelijcx voer recht geobserveert wordt ende ter contrarien noijt en hebben weten useren*.

In de eerste plaats, zo lichtten zij toe, was het in het Loonse territorium van Lummen gebruikelijk dat de heer bij het overlijden van een man die keurhouder was van een keurgoed waarop *beesten als peerden, osschen, kojien ende dijer gelycken* gehouden werden, recht had op het beste paard of de beste os in de stal. Was de overleden keurhouder een vrouw, dan had de heer recht op de beste koe. In de tweede plaats was het zo dat wanneer er op het keurgoed geen dieren waren, de heer bij het overlijden van keurhouder of keurhoudster recht had op het beste meubel in het huis, *het zij bedde, pot, ketel ende dijer gelycke*. Ten derde was het zo dat, wanneer de overleden keurhouder zo arm was dat hij niet alleen geen dieren bezat, maar ook geen *muebele guederen*, de heer daar dan geen keur mocht innen. De vierde regel was dat het recht van de heer op een keur verviel wanneer de woning of *cuerstad* in kwestie *vervallen* was. Wat in 1581 in Lummen als een vervallen woning beschouwd werd, verduidelijkten de schepenen niet.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, Verzameling oorkonden van Lummen, nr. 23

Wij meijer ende schepenen van buijten Lumpmen ten Loonsschen recht certificeren, tuijghen ende doen te weten dat voer ons gecompareert is meester Jan Van Beec als geconstitueert oft gemechticht van Frans Loijens, zeer ernstelijck aen ons om onsen behoerlycken salaris versueckende zeghel ende brieve oft certificatie uut onsen registers authentijck, ende oeck van allen bescheede ende kennisse in onser conde ende memorien zijnde aengaende den cueren oft mortemijenen den heere vervallende nae doet van man ende vrouwe, al hoe ende in wat manieren die selve hier binnen den lande van Lumpmen betaelt ende

opgeheft werden. Ende want dan godlycken ende redelijcken is der waerheijt getuijgenisse te gheven, besunder daer toe om onsen behoerlijcken salaris versocht wesende, soe certificeren wij schepenen voergeschreven voer die gerechte waerheijt, gelyck wy op onsen prothocollen authentijck bevinden, lujdende van woerde te woerde soe hier nae volcht: Anno xvc xix den xiiien dach januarij als jaergedinge nae derthien dach een cleernisse bij schepenen gegheven aengaende den cuere nae doet van Matheeus Hueveners zaliger ende bij zijnder huijsvrouwen versocht. Opt versueck dat die voerschreven weduwe versuect gecleert te hebben oft nyet die kinder van Matheeus voerschreven zullen schuldich zijn den cuere te betalen van honnen vader, midts dat zij in die erfelicheijt gericht zijn, ende die weduwe nijet, ende die kinder seeden dat die weduwe behiele allen die gerede gueden, daer men den cuere schuldich weer aff te betalen, ende dat zullix weer een costuijme vanden Lande van Lumpmen. Alsoe schepenen gemaent zijnde, cleerden nae aenbringen van honnen alders, dat sij al wegghen gehalden hadden dat men allen cueren schuldich weer vander gereeder haven te betalen, ende dat zij noijt die contrarie gesien oft gehoert en hadden.

Item bevinden oeck gecleert ende getuijcht te zijn bij meijer ende schepenen van Lumpmen anno xvc xxiii den iiiiden dach julij, lujdende van woerde te woerde aldus: Noch tuijghen meijer ende schepenen van Lumpmen buijten ter Loensscher eerden, soe wanneer eenich man oft wijf die geseten zijn onder eenen heer van Lumpmen, sterven, daer heeft een heer van Lumpmen naeden afflijvighen eenen cuere, al hadden zij meer dan een woeninghe, ende daer heeft den heer van Lumpmen altijt met te vreden geweest, behalven leengoije oft laetgoije, die gheen cueren noijt gegheven en hebben. Certificeren wij schepenen voerschreven oeck dat het selfste soe voerschreven is, binnen den lande van Lumpmen alsoe tot noch toe geobserveert is geweest. Ende voerts nae aenbringen van onsen voerwethouderen dat bij honnen tijden voer recht geobserveert is geweest ende noch bij ons daegelijcx voer recht geobserveert wordt ende ter contrarien noijt en hebben weten useren, te weten dat zoe wanneer man oft vrouwe sterven uut honnen eijghene woeninghe wesende een cuerstadt onder onsen heeren van Lumpmen, besat zijnde met beesten als peerden, osschen, kojien ende dijer gelycken, soe is alsdan nae doet vanden afflyvighen den heere vervallen die besten beeste, nae doet des mans het besten peerdt oft ossche, ende nae doet der vrouwen die besten koije. Ende wanneer aldaer egheen beesten bevonden en werden, soe heeft der heer alsdan voer den cuere nae doet van man oft vrouwe van een elcken besunder den besten pandt vanden meubelen guederen die alsdan binnen den sterffhuijse bevonden wordt, het zij bedde, pot, ketel ende dijer gelycke. Ende alst oeck gebuert datter noch beesten, noch oeck eenighe muebele guederen bevonden en werden, soe en heeft der heere alsdan daer oeck nijet. Ende oeck zoe wanneer die woeninghen oft cuersteden vervallen zijn, soe is den cuere alsdan oeck doet ende te nijete. Ende des ter orkonden van allen sgheens voerschreven is, soe hebben wij schepenen bovengeschreven onsen gemeijnen zeghel ons schepenampts hier onder doen drucken int jaere ons heeren doemen schreeff duijsent vijff hondert een ende tachtentich den xvten dach junij.
JS Vanden Briele secretaris uit bevel van schepenen hebbet getekent.

- 1 Op het grondgebied van de gemeente Lummen waren in het ancien régime drie schepenbanken actief: een Loonse schepenbank, een Brabantse schepenbank en een gemengde Loons-Brabantse schepenbank. De laatste was bevoegd voor rechtspraak over goederen en mensen in het gebied van de *vrijheid*, dat in de omgeving van kasteel De Burcht en de kerk gesitueerd wordt. Voor de rest van het territorium waren de Loonse of de Brabantse schepenbank bevoegd, zonder dat beide rechtsgebieden nog helder af te bakenen zijn.
- 2 Het jaargeding was een bijzondere jaarlijkse bijeenkomst van de schepenbank, waarop uit ieder huishouden in de heerlijkheid een vertegenwoordiger aanwezig moest zijn, en waar de plaatselijke rechtsregels in herinnering gebracht werden.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt